

IRODALOM.

BEATRIX KIRÁLYNÉ. (1457—1508.) Történelmi élet- és korrajz. Irta *Berzeviczy Albert*. Budapest, 1908. Berzeviczy könyvéről sok szó esett már. Legutóbb a Századok-ban Csánki Dezső nyújtotta át neki az elismerés babérját hozzá méltó, magas színvonalon álló bírálatában, melynek csattanója az az óhajtás volt, «vajha a kitünő mű, mely a külföldi közönséget és tudósvilágot is bizonyára nagy mértékben érdekli, valamely nyugateurópai nyelven is megjelenne, hirdetve a régi magyar imperium dicsőségét és a magyar történetírás magas színvonalát.»* Nekünk az ott elmondottakhoz hozzáadni valónk igen, de azokból elvenni valónk nincs. Beatrix királyné életrajzát a lelkiismeretes forrástanulmány, a történetírói tárgyilagosság, magas látókör és előkelő stilusérzék történetírásunk értékes alkotásává teszik.

Jelen sorainkban az archæologia és művészettörténet szempontjából vesszük a művet vizsgálódásunk keretébe. Előre jelezhetjük, hogy Berzeviczy mint műtörténész, mint a középkori Olaszország ismerője ebben a tekintetben is oly munkát adott, mely irodalmunk nyeresége. Ha meglepően új adatokat nem is hoz, beleviszi művébe a maga műtörténeti tudását, kritikai és összefoglaló képességét s oly mélyen hatol bele a renaissance-kor művészi életébe, hogy eddigi ismeretünk határait kiterjeszti. A kép, melyet rajzol, csak háttér akar ugyan lenni az életrajz hősei számára, de a szerző sokoldalú tanulmányokban kiművelt finom érzéke megadja neki az önálló értéket, a mellett, hogy a milieu-nek e művészi rajza szerves összefüggésben van a főhős jellemének kialakulásával.

Ismeretes s nem kis dicsőségünkre szolgáló történeti tény, hogy az Olaszországból kiinduló renaissance-mozgalom behatolásával Magyarország a havasokon innen az összes nemzeteket megelőzte. Virágzásának tetőpontját nálunk Hunyadi Mátyás uralkodása alatt érte el. Mátyás már Beatrix jövetele előtt is összeköttetésben állott az olaszokkal s nem a véletlen műve, hogy második feleségéül az olasz szellemi műveltség légkörében felnövekedett nápolyi királyleányt választotta. Ezzel birodalmára egy oly királyi udvar fényét akarta árasztani, mely a kor új műveltségének, tudomány- és művészetkedvelésének egyik gócpontja volt.

Berzeviczy jól kiemeli e tekintetben *Beatrix* jövetelének s az ő és környezete hatásának jelentőségét. «A legtöbb téren tényekkel is kimutatható — úgy mond — hogy a mint általában a magyar-olasz vonatkozások s az olaszok

* Századok, 1909. 581—588. l.

Magyarországba jövele Beatrix ittléte következtében összehasonlíthatatlanul nagyobb lendületet vettek, különösen az *alkotó* és *termékenyítő* hatás is innen kezdve feltűnően fokozódik.» (280—81. l.) A nőiesség varázsát viszi bele ez a képzett és pompaszerető olasz nő Mátyás férfias udvarába s épen ez különbözteti meg ezt a korszakot a Báthoryak erdélyi udvarában másodvirágzását élő (XVI. sz.) humanizmustól.

Meglepő a történetbúvárra nézve — jegyzi meg találóan Berzeviczy — az a szilaj életkedv, mely a finomult műveltségben az egész világrészt meghaladó olaszokat akkoriban megragadta s az a csodálatos jelenség, hogy a korszak mély erkölcsi romlottságának posványából a *művészet legbájosabb virágai* sarjadoztak ki. «Egész csillaghullása a tüneményes, majdnem páratlan művészi tehetségeknek árasztotta el abban az időben az olasz földet, nyájasan engesztelő fényt vetve amaz idők minden iszonyatosságaira.» (610. l.) Ennek hatásakép nálunk is részben Mátyás király s a humanista főpapok támogatása, de főleg Beatrix egyéni befolyása következtében a művészi és műipari alkotások száma nagyon felszaporodik. Midőn szerzünk végigkíséri a «hajótörött» királynénak életfolyását boldog, reményteljes gyermekkorától kezdve addig az időig, midőn 24 évi magyarországi tartózkodása után visszatérve bájos szülőföldjére, szépen elcsendesedik a «lemondás megnyugvásában», — tömérdek művészeti alkotást és kérdést érint olasz és magyar részről egyaránt. A rokon összeköttetések szála elvezetnek bennünket Nápolyból az Esték ferrarai, a Mediciek, firenzei, a Sforzák milanói s a Borgiák római szin pompás udvarába és élénk társadalmi életébe. Látjuk a fényben ezekkel versenyző *budavári, visegrádi, esztergomi* kúriákat, azt a fényűző, természet- és művészetkedvelő életet, mely szereti a divatosat: a drága szöveget, az éneket és zenét, a színművészetet, a tudomány mellett az érzéki költészetet, a nagybecsű művészi és iparművészeti alkotásokat egyaránt.

A terjedelmes könyv tele van széleskörű kutatáson alapuló szebbnél-szebb művészi illusztrációval; csak önálló melléklete van 16 s a szövegbe nyomott képeinek száma majdnem 200. Az önálló mellékletek között különösen értékes és tanulságos *Beatrix különböző képszobrainak* összeállítása. Ezek a következők: 1. Beatrix színes márvány-mellszobra a bécsi udvari múzeumban, fejlett korából élénk, megnyerő arczkifejezéssel (a címkép). 2. Beatrix leánykori mellszobra a Gustave Dreyfus párisi műgyűjteményében. Ez az olasz Quattrocento jellegét magánviselő mellszobor, mely «Diva Beatrix Aragonia» felirással a mi Beatrixünket ábrázolja 16—17 éves leánykorában a fejledező nőiesség határozatlan vonásaival. 3. Beatrix állítólagos mellszobra a párisi Louvre-ban. 4. Beatrix állítólagos mellszobra a palermói múzeumban. 5. Beatrix gondos és díszes kivitelű leánykori mellszobra a berlini «Kaiser-Friedrich-Museum»-ban. 6. Beatrix mellszobra a firenzei Bardini-féle műkereskedésben. Mind *Francesco Laurana* művei. 7. Beatrix állítólagos márványlárva: I. a chambery-i múzeumban; II. az aixi múzeumban; III. a berlini «Kaiser-Friedrich-Museum»-ban. 8. Beatrix és Mátyás dombormű-képmása a bécsi udvari múzeumban. 9. Beatrix fiatakori képmása a berlini múzeumban *Verrocchio*-tól.

A szövegbe nyomott 189 illusztráció között sok az új kép, szobor, érem

és műtárgy főleg Olaszországból. Találkozunk itt igen nagybecsű alkotásaival az olasz és magyar renaissance-nak: különféle festményekkel, domborművekkel, síremlékekkel, a szereplők arcsképeivel, élet- és tájképekkel s az iparművészet különböző tárgyaival. Ott van a sok miniature-, czímer- és éremkép, oklevél- és codex-hasonmás; láthatók még pecsétek, manupropriák s egyéb egykorú és újabb illusztrációk.

Mindjárt az első lapokon (13, 19, 33.) látjuk a nápolyi *Castello Nuovo* diadalkapujának domborműveit, melyek I. v. Bölcs Alfonso királynak, Beatrix nagyatyjának, kit Mátyás is mintaképének tartott, vitézi tetteit ábrázolják. Ugyancsak ott (17. l.) találjuk ennek római imperator-szabású mellszoborképét Dom. Di *Montemignano*-tól, mely a bécsi udvari múzeumban van.

A *Castello Nuovo* híres diadalkapuja Francesco *Laurana*, *Isaia da Pisa*, *Andrea dell' Aquila* és társaik, némelyek szerint Leon Battista *Alberti* tervei nyomán készült. Berzeviczy szerint ez a *legkorábbi olasz mű, melyen a római antik építészeti hű és öntudatos alkalmazását látjuk*, főleg a *Septimius Severus* és *Constantinus* római diadalkapuinak mintájára, «a mint hogy az olasz renaissance egyáltalán nem tudta a dicsőséget másképp elképzelni és élvezni mint azokban a formákban, a melyekben a régi rómaiak ünnepelték nagyjai, kat». (15. l.) E műemlékkel épen egy külföldön munkálkodó jeles hazánkfi s a Magy. Tud. Akadémia tiszteleti tagja, *Fabriczy Kornél* foglalkozott behatóan, kire szerzőnk is támaszkodik.* Említést érdemel *Bartolommeo Roverella* bibornoknak és ravennai érseknek, ki Mátyás király elismerését is kivívta követségi szolgálataival, a római *San-Clemente*-templomban lévő művészi síremléke. (39. l.) A Péter vértanuról nevezett nápolyi templomban, hová Beatrix anyja, a derék *Isabella* királyné temetkezett, ferreri *Szent Vincze* oltárképe alatt egy németalföldi festő örökítette meg a jámbor királyné alakját, a mint leányai: *Eleonorával* és *Beatrix-szal* magánkápolnájában ájtatoskodik. (21. l.)

Beatrix mellszobrának ismertetésénél szerzőnk nem restelli a fáradságot, hogy beleszóljon egy érdekes művészettörténeti kérdésbe s ennek kapcsán megismertessen bennünket egyik kiváló olasz művészszel: *Francesco Lauranával*, kit némi valószínűséggel a Mátyástól hazánkba hívott művészek közé lehet soroznunk. (102. l.)

Beatrix három mellszobrának (a párisi *Dreyfus-gyűjteményben*, a bécsi udvari s a berlini *Fridrik császárról* nevezett múzeumban őrzötteknek) készítője eleddig bizonytalan volt. Illetőleg a berlinit már a múzeum igazgatósága egy nápolyi herczegkisasszony képmásának s a *Francesco Laurana* művének elismerte.

E *Francesco Lauranáról* annyit tudtunk, hogy 1472—74 között a királyi udvar megbízásából Nápolyban dolgozott s többek közt a *Castel Nuovo* *Szent Borbáláról* nevezett kápolnájának kapuoromzatába faragott egy *Szűz Mária* csoportot, mely ma is látható. *Fabriczy Kornél* kimutatása szerint *Laurana azonos azzal a Francesco Azzarával*, kinek a *Castel Nuovo* diadalkapuja szobrászi

* C. von Fabriczy: *Der Triumphbogen Alfonso's I. am Castel Nuovo zu Neapel.* (Jahrbuch der K. preuss. Kunstsammlungen 1899. évfoly.)

díszén való közreműködését a királyi udvar számadási könyvei is igazolják. E szerint itt egy Zarába, vagy a Zára melletti Auranába (Laurana, Vrána, Zara Vecchia) való *dalmata eredetű* művészszel van dolgunk. (101. l.) *Wilhelm Rolfs* egy Berlinben (1907) megjelent «Franz Laurana» című munkájában még tovább viszi művészettörténeti tudásunkat e tekintetben. Alapos kutatások nyomán arra az eredményre jutott, hogy nemcsak az említett három szobor a Laurana műve, hanem ugyancsak tőle való a Louvre híres, eddig legtöbbektől Desiderio da Settignanónak tulajdonított «Ismeretlen»-je, mely tehát szintén Beatrixot ábrázolja s hogy ezeken kívül a palermói nemzeti múzeumban, az Andree Eduardné párisi, a Stefano Bardini firenzei gyűjteményében, továbbá a berlini, aixi, chambery-i múzeumokban, valamint Bourges, Le-Puy-au Velay és Villeneuve múzeumaiban szintén találunk Lauranától részint mellszobrokat, részint lárvaszerűen csak az arcot ábrázoló márványképmásokat, melyek egytől-egyig a mi Beatrix-ünkkel azonosak, kit a nevezett mester eszerint tizenháromszor vett művészete tárgyául. Berzeviczy midőn művészettörténeti ismereteink e gyarapodását összegezi, hozzáfűzi azt a megjegyzést, hogy Rolfs föltevését nemcsak a képmások hasonlatossága, hanem az a körülmény is támogatja, hogy Laurana nápolyi tartózkodása idején Beatrix néneje, Eleonora már valószínűleg nem volt otthon és éremképmásai különben is nem mutatnak a szóban forgókkal semmi hasonlóságot. Lehetségesnek tartja Berzeviczy, hogy a Beatrix-képmásoknak csak egy részét készítette Laurana Nápolyban s hogy azoknak némelyike, melyek fejlettebb, teltebb arcot mutatnak, mint a két berlini, firenzei, aixi és chambery-i, már Beatrixnak Mátyással való házasélete idejében *magyar földön* keletkezett. (102. l.)

A régebbi magyar-olasz vonatkozások feljegyzésénél ott találjuk illusztrációképen Mária nápolyi királynénak, V. István leányának a festészet és szobrászat alkotásaival díszített síremlékét, melyet *Fraknoi Vilmos* ismertetett az *Archæologiai Értesítő* 1908-iki évfolyamában.*

A «Menyország királynőjéről» nevezett Santa Maria di Donna Regina templomban, hol ez a síremlék van, a nevezett királyné gondoskodásából a sienai festőiskola mestereitől festett falképek láthatók, melyek nagyrészt az Árpád-házi szentek alakjait örökítették meg. Ott van Mária anyja, valamint nővére Erzsébet, nagynénje Szűz Szent Margit, továbbá magyarországi Szent Erzsébet, Szent István és Szent László az Árpádház oroszlános címermotívumaival.

A II. könyv záródiszítésekép sikerült képmását látjuk annak a Mátyás és Beatrix címereivel ékesített egykorú fayence-tálnak, mely a londoni Kensington-múzeum tulajdona.

Ismeretes dolog, hogy a XV—XVI. században mily divatban voltak a követek útján történő *kölcsönös fejedelmi ajándékozások*. Nagy ipar- és művészettörténeti jelentőséget kölcsönöz ennek a szokásnak az a versengés, a melyel egyik fejedelmi személy részint meg akarta nyerni a másik jóindulatát ajándéktárgyainak értékével, másrészt e tárgyak minél művészibb kivitelével az illető elismerő csodálkozását igyekezett kiérdemelni. El lehet képzelni, hogy

* V. ö. Ováry Lipót: A nápolyi magyar síremlékek, Budapesti Szemle, 1874.

Mátyás, kinek tehetsége és izlése is volt hozzá, mily fényűzést fejtett ki az ilyesmiben. Könyvünk a nászkiültöttséggel kapcsolatban több ily ajándékozásról számol be. A Federigo herczegnek Urbinóban átnyújtott tárgyak között Mátyás történetírója különösen egy művészi kivitelű, drágakövekkel megrakott óriási sötartót s egy kagylókkal és ékkövekkel díszített, sárkányalakú arany kancsót említ. (136. l.)

Káprázatos a budavári mennyegzői lakomának leírása, a vendégségben részes követek értesítése után. (184. l.) A pohárszékeken felhalmozott evő- és ivókészletek, az arany és ezüst edények számát közel ezerre becsülik. Különösen kivált az a két, összesen 700 márka ezüsből vert Mátyás czímerét viselő egyszarvú (unicornis), valószínűleg a narváltól kölcsönzött valóságos három rőf hosszú szarvval. A polcz előtt 600 márka súlyú magas ezüstmedence állott, részben megaranyozva, benne ugrókút csobogott, körülötte öt nagy ezüst kenyérkosár.

Az egyszarvú tudvalévőleg képzeleti symbolikus állat volt s nevét olykor az orrszarvúra (Rhinoceros) is alkalmazták. Berzeviczy *Pulszky Ferencznek* «Magyarország Archaeológiája» című munkájával polemizálva arra a következtetésre jut, hogy mivel a heraldika az egyszarvút néha a narvál fogához hasonló fűrészszarvval ábrázolja (péld. az angol czímerben), legvalószínűbb, hogy Mátyás ebédlőtermének e nevezetes díszei egyszarvúak voltak, narvál-foggal szarv gyanánt. (184. l.) A vízmedence és egyszarvú ezüst-súly szerinti mostani értékét b. Nyáry Albert 156, 370 frankra becsülte.* Mellékesen megjegyezhetem, hogy egy «unicornis» nagy szerepet játszott a Báthoryak erdélyi udvartartásában is, a melyről Szamosközy feljegyzései értesítenek. Nem lehetetlen, hogy Mátyás hagyatékából került ez is oda s talán épen az itt említettek valamelyike. Szerzőnk felemlíti továbbá gróf Teleki József és Pastor nyomán, hogy II. Pál pápa Mátyást egy ízben *gyöngyökkel kirakott arany kereszt* küldésével tüntette ki. (124. l.) Nem tartom épen valószínűtlennek, hogy a János Zsigmond-féle híres «*crux aurea*», melyet Veress Endre a szent korona keresztjének gondol, azonos ezzel a kereszttel annál is inkább, mert régebbi birtokosai közt a források szerint Mátyás, illetőleg Corvin János is szerepelnek.

A *Castello Nuovoban* Mátyás király részéről átadott ajándékok között volt egy óriási ezüst szekrény, melyben gyönyörű művű ezüst asztalkészlet volt elhelyezve, összesen 92 darab; mindenféle tálak, tálczák, korsók, billikomok, tányérok, csészék, sötartók, kések, sőt gyertyatartók is. Szerzőnk, ki hiteles olasz források után közli e leírást, valószínűnek tartja, hogy a fényes ajándék hazai gyártmány volt s Mátyás épen próbáját akarta adni népe fejlett iparának, a mit Vecchioni is elismer Passero krónikájához (B. egyik forrása itt) írt előszavában. (212. l.)

Az *olmützi* fényes vendégnapokon, hol Beatrix először látta az életében oly végzetes szerepre hivatott cseh királyt, az öltözékek, lószerszám, lakásberendezés, asztalkészlet díszé és értéke, a keleties fényűzés akkora volt, hogy

* A modenai Hyppolit-codexek. Századok, 1872. 356. s köv. l.

az egykorú író szerint «az egész cseh királyság becsével felért s Mátyás úgy tűnt föl, mintha Ahasverus és Nagy Sándor s a föld minden királya fölött állana». (223. l.)

Hogy ebben a korban nemcsak olaszok jöttek be hozzánk nagy számmal, hanem magyar származású egyének is olasz földön ipari, sőt művészeti téren bizonyos jelentőségre emelkedtek, több példával illusztrálja Berzeviczy. Ilyenek voltak: Giorgio di Domenico de Ungaria és Michele Ongaro ferrarai festők a XV. század közepén, Bernardo del Buda festő, Andreas Pannonicus ferrarai miniatör Ercole fejedelem idejében, Andrea de Ongaria gazdag üveggyáros Velenczében, Girolamo del Pacchia sienai festő Giovanni delle Bombarde nevű magyar származású ágyúöntőnek a fia, Nicolo Hungaro a nápolyi király szolgálatában, Paride Ungaretto, ki a Castel Nuovo diadalkapuján dolgozott stb. (278. l.)

Említettük, hogy Beatrixnak mily fontos szerepe van abban, hogy a renaissance-mozgalom nálunk teljes virágzásra jutott. A régebbi sok olasz vonatkozás s az a körülmény, hogy itt nem volt oly kifejlett nemzeti kultúra, mely az új áramlatnak ellenállhatott volna s továbbá a nemzet jobbainak fogékonysága előkészítették ugyan a talajt, de az alkotó és termékenyítő hatás Beatrix bejövetelétől kezdve feltűnően fokozódik, a mit Mátyás szinte el is várt második feleségétől. Ha Oláh Miklós feljegyzéseivel,* ki majdnem mindent neki tulajdonít, a mi olasz művészek és művek behozatala körül az ő idejében történt, nem is értünk egyet, az tény, hogy Beatrix tudása, ízlése, fényűző hajlama fontos tényező volt hazánk művészeti életében és termelésében minden téren. Szerzőnk részletesen ismerteti a budai, visegrádi, pozsonyi, tatai világi; a székesfehérvári, kassai stb. egyházi építkezéseket, hol nagyrészt olasz építőmesterek szerepelnek s Pasteinerral szemben meggyőzően vitatja, hogy Trau Jakab és Dalmata János tulajdonképen egy-ugyanaz a személy. Vasári nyomán kiemeli Baccio és Francesco Cellini meg Chimenti di Lionardo Camiciát, e firenzei műasztalosokat, kik a magyar király megbízásából palotákat, várakat, templomokat, kerteket és ugrókatukákat létesítettek. (269. l.)

A legnevesebb olasz művész, kit Mátyás és Beatrix foglalkoztattak, Benedetto da Majano, ki pályáját műasztalosságon kezdte, szobrászattal folytatta s mint építő végezte. Hogy nálunk mily munkát végzett, biztosan nem tudjuk, mint általában e korbeli műemlékeink szerzőiről a legnagyobb bizonytalanságban vagyunk. A Corvin-kálváriának alsó része hasonlóságot árul el dekoratív motívumaiban e művésznak a sienai San-Domenico-templom számára készített márvány-ciboriumával. Tőle való lehetett a három Hunyadi-szobor a budai várpalota udvarán: János, László és Mátyás, ő volt alkalmasint a budavári márvány ajtó- és ablakkeretek mestere, valamint a visegrádi ugrókatuk, oltárok is az ő alkotásai lehettek. A budai kir. palota többi ércszobrait: Herculest, Minervát, a két kapuvédő harczost, sőt Dianát és Apollót is szerzőnk szerint valószínűleg Giovanni Dalmata készítette. Ezek a híres alkotások tudvalevőleg nagyrészt Konstantinápolyba kerültek, a hol a XVI. század folyamán elpusztultak. (298—99. l.)

* Bél. Notitia Hung. 236. l.

Andrea del Verocchioról, a híres firenzei szobrászról és festőről olvassuk, hogy Lorenzo de' Medici közvetítésével Mátyásnak két ércdomborművet küldött: az egyik Nagy Sándort, a másik Dáriust ábrázolta; a visegrádi ugrókútnak egyik Cupidót ábrázoló szobordísz e valószínűleg Verocchio műve, valamint az a két márványból készült dombormű, melyeknek egyike Mátyást mint görög-római herost idealizálja, a másika Beatrixot leánykorában. Ellenben ismeretlenek a mesterei a milánói «Museo del Castello»-ban látható Mátyás-féle babékoszorúzott domború képmásnak és Beatrix sötét jaspis-alapon fehér márványból vésett reliefjének, mely Mátyáséval együtt került a tiroli Ambras-vár gyűjteményéből a bécsi udvari múzeumba.

Az *éremöntés és éremvésés* az olasz renaissance-szal jön divatba; első érmeink azok, melyek Mátyást és nejét ábrázolják, de ezek nem Magyarországon készültek, mert nálunk Kőrmöczbányán 1508-ban vertek először érmet. Beatrix érmét szerzőnk *Christoforo Romano* művének tulajdonítja, mely 1507-ben készült volna. Felemlíti még a Nemzeti Múzeumban lévő két Beatrix-korabeli köemléket: az egyik Monelli Bernátnak, a királyné bizalmas udvari emberének (palotagróf) sírköve,* a másik valószínűleg a visegrádi kápolna ajtajáról való márvány-timpanon másolata, készítőjükről azonban a találgatásnál többet nem tud mondani. Még rosszabb a helyzet Mátyásnak és Beatrixnak a korukbeli olasz festészettel való összeköttetését illetőleg, melyet semmi egyéb nem hirdet, mint az olasz földön készült Corvin-codexek miniatur festései, a melyeken Beatrixnak nem kevesebb mint tizenkét miniatur-arczképe fordul elő fantasztikus dekorációval, *Lionardo da Vinci*, *Filippo Lippi*, *Berto Linaiuolo* s a hazánkban tartózkodó Visino firenzei és Ercole Roberti ferrarai festőművész szerepéről, sajnos, Berzeviczy sem tud semmi biztosat állítani.

Attavante, a hírneves firenzei miniaturista, hogy Magyarországon is járt Beatrix ittléte idejében, szerzőnk abból következteti, mert — ugymond — nyoma van egy *Attavante* nevű firenzei polgár üzleti ügyekben való itt tartózkodásának a firenzei áll. levéltár adatai szerint. (303. l.)

A régebben a római Collegium Romanumban őrzött Didimus-codexnek, mely 1488-ban készült Firenzében s melynek hollétét szerzőnknek a legnagyobb igyekezettel sem sikerült kipuhatolnia, mestere szerinte nem Attavante, hanem valószínűleg *Francesco del Chierico*.

Míg az építészetben, festészetben és szobrászatban hazai erők alig állottak Beatrix és Mátyás rendelkezésére, az iparművészet, különösen az *ötvösség* hazánkban is virágzó és kifejlett állapotban volt; erre vallanak azok a czéh-szabályok is, melyeket éppen Mátyás hozott be. A nálunk meghonosodott csúcsíves stíl sokáig ellentáll e téren a renaissance-stíl behatolásának. Főleg a bányavárosok (Kőrmöcz-, Nagybánya) és Erdély szolgáltatták a *zománcz-technikában* elsőrendű ötvösműveket. Mátyás és Beatrix ajándéktárgyai közt nagyon sok ilyen remekmű szerepel. Hogy a magyar ötvösiparnak mily híre volt mutatja az az ismeretes tény, hogy III. Iván moszkvai nagyfejedelem Mátyásunk-

* A sírkő felirása szerint cremai származású olasz volt, a mint ezt az Esztergomból Mantuába küldött levelek is bizonyítják. (389. l.)

tól kér arany- és ezüstműveseket.* A bronzöntő-ipar, agyagművesség, műasztalosság és fafaragás, valamint a műlakatosság és himzőipar kiváló mestereket tud felmutatni, kiknek kezén azonban már meglátszik az olasz renaissance-stíl hatása. Beatrixhez való vonatkozásában nevezetes a lőcsei Szent-Jakab-templom «vir dolorum»-oltárának predellája s a pozsonyi székesegyház főoltára.

Az udvar példájára a magyarság előkelői közt elharapódzó fényűzés szükségessé tette, hogy a nálunk nem ismert iparcikket: selymet, bársonyt, posztót, szőnyeget, kárpitokat, vásznakot, finomabb bútorokat, edényeket, fegyvereket és ékszereket Olaszországból, de sokszor a távol külföldről szerezék be. A somogyvári és bártfai üvegserlegektől eltekintve az üvegművek nálunk még ritkaság számba mentek s így a velencei kristályüvegek s a faenzai (fayence) edények nagyszámban kerültek hozzánk. A királyi palota s ennek berendezéséhez tartozó műtárgyak: kályhák, ágyak, asztalok, képek tükrök, órák, gyertyatartók stb., melyekről a castelloi püspök jelentésében oly elragadtatással számol be, nagyrészt nem maradtak ugyan ránk, de az ismerketek valószínűleg Beatrix hazája szolgáltatta. (312. l.) Az esztergomi székesegyház kincstárában őrzött világhírű *Corvin-kálváriáról* a róla szóló irodalom egybevetésével valószínűnek tartja szerzőnk is azt, hogy e roppant becsű mű két különböző eredetű alkotórészből áll s hogy az alsó része XV. századbéli, hihetőleg firenzei készítmény. Megemlíti még a Louvre-ban látható elefántcsontból készült miniatúr-házioltárt, melyet több műtörténész Mátyással hoz összefüggésbe s azt a bársony és selyembrokátból készült trónkárpitot, melynek egy része az Erdődy grófi család birtokában van, míg a másik részéből a budai vártemplomban őrzött misemondó ruhát szabták. Néhányan firenzei, mások lombardiai műnek tartják. (313. l.)

Érdekes, hogy a királyi pár műszeretete kiterjedt a régiségekre, valamint a zene (ezen a téren a királynénak igen tág szerepköre van) és színművészet szerszámaira is. Beatrix ferrarai rokonaival levelez a Gonzaga biboros után hátramaradt érem- és camea-gyűjtemény megszerzése végett, bár sikertelenül.

*Orgonakészítő*kül magyarokat is képeztetett ki Mátyás,** bár az orgonák nagy része olasz földről került be (főleg Páviából).

Könyvünk egyéb illusztrációi közül művészeti szempontból érdemes még megemlíteni II. Pius és VI. Sándor pápák, továbbá I. Ferrante mellszobrát Laurantól, azonkívül IV. Sixtus és II. Gyula éremképét.

A XV—XVI. században annyira divatos *síremlék-szobrászat* több nagy becsű alkotásával találkozunk Beatrix életrajzában magyar és olasz részről egyaránt. A magyarok közül megemlítjük *Ujlaki Miklós* boszniai király és *Zápolyai István* síremlékét; a külföldiek (olaszok) közül a fentebb megnevezett Bartolomeo Roverella és Ascanio Sforza biborosok, Diomedea Carafa, Lodovico Sforza és neje Beatrix d'Este sírszobrai és VIII. Incze pápa síremléke mind-megannyi remekei az olasz renaissance művészetének. Az utolsó, záró kép azt az egyszerű kis *márvány sarkophagot* állítja elénk a nápolyi Pietro-Martire-

* Fraknoi: Hunyadiak és Jagellók kora. 647. l.

** Egy István nevű pap Mátyás ajánlásával Firenzébe megy orgonakészítést tanulni. Reumont: Lorenzo Medici, II. 472. l. után említi Berzeviczy. (314. l.)

templomban, melyen két oldalt az Aragoniaiak czimerével diszítve e felírás olvasható:

«Beatrix Aragonea Pannoniæ Regina
Ferdinandi Primi Neap. Regis Filia
De Sacro Hoc Collegio Opt. Merita
Hic Sita Est.

Hæc Religione et Munificentia Se Ipsam Vicit.»

Mint a többi illusztráció általában, ez is jól sikerült! Átmentünk Berzeviczy szép könyvén. Látjuk, hogy derék munkát végzett a mi folyóiratunk szempontjából is. Nem keresi erővel a művészeti kérdések feszegetését, de ha útjába kerülnek, nem tér ki előlük. Figyelemmel az egykorú és újabb szakirodalomra, az *Archaeologiai Értesítő* idevonatkozó közleményeire műértő lelkének érdeklődésével és nagy tudásával szól bele — sokszor nem eredmény nélkül — egyes kérdések vitatásába. Érdeme mindenesetre, hogy *új világtá-
ban* mutatja be a renaissance-kor művészeti életét: középpontjába állítván azt a nagy intelligenciájú és finom izlésű olasz nőt, kit találóan hasonlítanak Mátyás napsugaras alakja mellett a szeliden világító holdhoz.

Mennyi fény és mennyi pompa! De a gyökér, sajnos, nem hatolt le az eleven földre, csak a porhanyó felszint érintette s azért el kellett pusztulnia idő előtt a dércsipe melegházi növénynek. A puritán magyar néplélek önfenntartási ösztönét követve megijed az idegen szellem rohamos behatolásától, képmutatása és kapzsisága miatt meggyűlöli azt és lerázza magáról minden fényével, pompájával és művészetével együtt néhány év alatt.

Befejezésül legyen szabad azon gondolatomat idejegyezni, mely támadt bennem a könyv végigolvasása közben. Mily szegény és sajnálatra méltó nemzet vagyunk mi, hogy történelmünk legdicsőbb korszakának örökbecsű emlékei vagy elpusztultak a zivataros időkben, vagy egy-két kivétellel idegen népek anyagi és szellemi tökéjét gyarapítják s nekünk nem jut más belőlük, — mint az emlékezés!

Dr. Bagyary Simon.

SUPKA GÉZA: *Lehel kürtje*, tanulmány Budapest 1910. S. r. 62. lap. A jász kürt domborműveinek új magyarázatát választotta doctori értekezésül kutatóink fiatalabb nemzedékének nemes czélokra törekvő egyik tagja. Supka Strzygowski tanár tanítványa. Onnan van, hogy a régibb középkor emlékeinek értelmezésében mesteréhez híven előszeretettel a keleten keresi régi művészi termékek eredetét. «Kelet» alatt ezúttal Mesopotamia felső vidéke értendő; onnan származtatja Strzygowski a jász kürtöt, de okát még nem adta. Supka is azt tartja, hogy Amida vagy más, felső mesopotámiai városban keletkezhetett a kürt és ehhez szabja többi feltevését. A kürtön látható heraldikus sasról úgy vélekedik, hogy a Mesopotamiába nyomult szelcsukok (a mai oszmánok) révén juthatott a kürtre. A sas fölötti képek felső sorában *Herakles* tetteit látja. Jobbról balra menve, előbb a nemeai oroslán elleni küzdelmét látja; A lernæi hydra leküzdését a szarvas agancsáról lelógó «olló» képviselne. Az erylantiai vadkan mellözésével következnék a szarvastehén üldözése; a szarvas hátán álló madár a stymphalosi madarakat képviselné. Az ezután következő két férfi-alaknak még